

Η Μακεδονική Σαλάτα:

Η δράση της Εσ. ΜΕΟ ευαισθητοποίησε τους Έλληνες του ανεξάρτητου ελληνικού Βασιλείου. Στην Αθήνα δημιουργήθηκε η Εθνική Εταιρεία (1894) που από το 1896 άρχισε να στέλνει ανταρτικά σώματα εθελοντών στη Μακεδονία. Όλα είχαν κακό ή σχεδόν κακό τέλος καθώς οι Τούρκοι τα εξουδετέρωναν μάλλον εύκολα. Στα 1903, όλοι πλην Σέρβων ενδιαφέρονταν σφοδρά για τη Μακεδονία. Δημιουργήθηκε αυτό που οι ξένοι ονομάζουν «μακεδονική σαλάτα», το ανακάτεμα που οι Έλληνες εννοούν όταν μιλούν για «ρωσική σαλάτα». Με τους Σέρβους να έχουν μόλις απαλλαγεί από τον Αλέξανδρο Ομπρένοβιτς, να έχουν αποκτήσει βασιλιά τον Καραγεώργη και να ενδιαφέρονται κυρίως για τους «αδερφούς στη Βοσνία και στην Ερζεγοβίνη». Στην ίδια τη Μακεδονία, οι κομιτατζήδες της Εξ. ΜΕΟ έσφαζαν αδιάκριτα κάθε απρόθυμο να συνεργαστεί στον εκβουλγαρισμό της περιοχής, οι αυτονομιστές της Εσ. ΜΕΟ προχωρούσαν στην επανάσταση του Ίλιντεν, οι Έλληνες διαμαρτύρονταν για τα μύρια όσα υπέφεραν, η Ρουμανία έστελνε πράκτορες να πείσουν τους Κουτσόβλαχους ότι είναι «αδέρφια Ρουμάνοι», ενώ πίεζε τον σουλτάνο να τους αναγνωρίσει ως χωριστό έθνος, και οι μεγάλες δυνάμεις αποφάσιζαν να αναλάβουν δράση. Με αφορμή την αιματηρή καταστολή του Ίλιντεν, Ρώσοι και Αυστριακοί έπεισαν τον σουλτάνο να συρθεί εκών άκων στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, σ' ένα θέρετρο πλάι στο Γκρατς της Αυστρίας, που γι' αυτό έμεινε ονομαστό: Τη Μυστέργη. Εκεί, του επιβλήθηκε το λεγόμενο «πρόγραμμα της Μυστέργης» (1^η Οκτωβρίου του 1903).

Προέβλεπε τον χωρισμό της Μακεδονίας σε τρία Βιλαέτια: Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπεδίου, με ανάλογες αυξομειώσεις των όμορων. Οι διοικητές θα διορίζονταν από τον σουλτάνο, ενώ οι μεγάλες δυνάμεις θα αναλάμβαναν την αναδιοργάνωση της χωροφυλακής όπου θα συνυπηρετούσαν χριστιανοί και μουσουλμάνοι. Κάθε Βιλαέτι θα είχε χωριστό προϋπολογισμό, ώστε τα έσοδά του να ξαναρίχνονται σ' αυτό ως επενδύσεις. Οι ντόπιοι θα είχαν πρόσβαση στα αξιώματα της δικαιοσύνης και της διοίκησης.

Έμειναν όλα στα «θα» και υπήρξαν και κάποιες βασικές τροποποιήσεις: Διορίστηκε γενικός διοικητής ο Χιλμί πασάς, κλήθηκε ένας Ιταλός να οργανώσει τη χωροφυλακή και δημιουργήθηκαν πέντε «πολυδύναμα» αστυνομικά κέντρα. Της Δράμας με Άγγλο διοικητή, των Σερρών με Γάλλο, του Μοναστηρίου με Ιταλό, των Σκοπίων με Αυστριακό και της Θεσσαλονίκης με Ρώσο! Κάπου εκεί εξεγέρθηκαν και οι Αλβανοί, επειδή κανένας δεν τους έλαβε υπόψη του.

Το αποτέλεσμα ήταν να εξαιρεθεί από τις «μακεδονικές διοικητικές ρυθμίσεις» ένα

τεράστιο κομμάτι από το Κοσσυφοπέδιο που καμιά δουλειά δεν είχε να λέγεται Μακεδονία αλλά μπήκε στο κόλπο, ώστε, μέσω αυτού, να μπορέσει κάποια στιγμή να έχει λόγο επέκτασης στο Αιγαίο και η Αυστροουγγαρία.

Δυο χρόνια αργότερα, εκτός από τη χωροφυλακή, όπου τοποθετήθηκαν οι εκπρόσωποι των μεγάλων δυνάμεων, τίποτα δεν είχε προχωρήσει. Είχε όμως ανάψει για τα καλά ο Μακεδονικός Αγώνας.

Ο Μακεδονικός Αγώνας:

Η καταστολή της επανάστασης του Ίλιντεν είχε αποτέλεσμα να καταστραφεί και το Κρούσοβο, όπου ανθούσε μεγάλη ελληνική παροικία. Ευκαιρίας δοθείσης, οι Τούρκοι έσφαξαν και κάμποσους Έλληνες με αποτέλεσμα η Ελλάδα να αφυπνιστεί. Το «Μακεδονικό» έγινε υπόθεση του κάθε Έλληνα. Το 1904, τα πρώτα ανταρτικά σώματα στάλθηκαν στη Μακεδονία. Ένα από αυτά ήταν του Έλληνα αξιωματικού Παύλου Μελά που πήρε το ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας και με 35 άνδρες πήγε να αντιμετωπίσει τους κομιτατζήδες. Πλαισιώθηκε από άλλους 35 ντόπιους. Τον πρόδωσαν στους Τούρκους που τον πολιορκήσαν στη Σιάτιστα. Στις 26 Οκτωβρίου του 1904, οι Έλληνες έκαναν έξοδο. Ο Μίκης Ζέζας ήταν μπροστά. Σκοτώθηκε.

Ο θάνατός του συγκίνησε το πανελλήνιο κι έγινε αιτία να πυκνώσουν τα σώματα των εθελοντών, που έσπευσαν να καταταγούν. Αναγκαστικά, το επίσημο ελληνικό κράτος προσχώρησε αλλά ανεπίσημα, καθώς οι Έλληνες πρόξενοι έπαιζαν καθοδηγητικό ρόλο και βοηθούσαν στα κρυφά.

Στα 1905, η αναμέτρηση Ελλήνων και Βουλγάρων είχε εξισορροπήσει αλλά οι κομιτατζήδες είχαν ανοίξει και νέο μέτωπο: Χτυπούσαν κι έσφαζαν και Κουτσόβλαχους, τους οποίους η Ρουμανία θεωρούσε δικά της παιδιά με αποτέλεσμα να διαμαρτυρηθεί επίσημα. Στη βουλγαρορουμανική διένεξη ήρθαν να προστεθούν και οι διεκδικήσεις των δύο χωρών για κάποιες βραχονησίδες στον Δούναβη. Οι σχέσεις τους επιδεινώθηκαν καθώς η Ρουμανία πέτυχε από τον σουλτάνο να ονομαστούν χωριστό έθνος οι Κουτσόβλαχοι. Διαμαρτυρήθηκαν, όμως, και οι ίδιοι οι Κουτσόβλαχοι που είχαν ελληνική εθνική συνείδηση

και πολεμούσαν μέσα από τις ελληνικές ανταρτικές γραμμές. Η Ρουμανία ανακάλυψε ελληνικό δάχτυλο στην όλη υπόθεση. Ανθελληνικές διαδηλώσεις ξέσπασαν στο Βουκουρέστι, στο Γαλάτσι και στη Βραϊλα, ενώ η κυβέρνηση ξεκίνησε διωγμούς εναντίον του ελληνικού πληθυσμού. Οι ελληνορουμανικές σχέσεις διακόπηκαν για περίπου δύο χρόνια.

Τον ίδιο καιρό, οι Άγγλοι διαπίστωσαν ότι το σύστημα του «προγράμματος της Μυστέργης» έπρεπε να επεκταθεί και στην περιοχή της Αδριανούπολης, ενώ στη Μακεδονία χρειαζόταν η τοποθέτηση εκπροσώπου των μεγάλων δυνάμεων, που θα προωθούσε τις καρκινοβατούσες μεταρρυθμίσεις. Ο Αμπντούλ Χαμίτ αρνήθηκε ευγενικά για να αλλάξει γνώμη, μόλις ο συμμαχικός στόλος άρχισε να πλέει με κατεύθυνση τις οθωμανικές παραλίες. Μια επιτροπή εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Κατέληξε στο ότι έπρεπε να διοριστούν στα Βιλαέτια Ευρωπαίοι οικονομικοί αντιπρόσωποι των μεγάλων δυνάμεων.

Η ελληνοβουλγαρική σύγκρουση στη Μακεδονία συνεχιζόταν με τους κομιτατζήδες να χάνουν έδαφος. Στα 1906, τα ελληνικά χωριά είχαν εξασφαλίσει επαρκή προστασία στα όριά τους. Οι κομιτατζήδες νικιόνταν κι απωθούνταν. Οι μάχες των ανταρτών στην ύπαιθρο, παρ' όλες τις προσπάθειες των προξένων των ευρωπαϊκών κρατών, δεν μπορούσαν να ανακοπούν. Η Βουλγαρία, που έβλεπε να χάνει το παιχνίδι του εκβουλγαρισμού, το γύρισε στην ενεργητική διπλωματία. Άρχισε να καταγγέλλει την Ελλάδα ότι στέλνει αξιωματικούς της «να σκοτώνουν τους Βουλγαρομακεδόνες». Με κυβερνητική παρότρυνση, ξέσπασαν διαδηλώσεις στη Σόφια. Οι «αγανακτισμένοι πολίτες» επέπεσαν πάνω σε ό,τι ελληνικό βρέθηκε μπροστά τους και το κατέστρεψαν. Στην πρώην Ανατολική Ρωμυλία, συμμορίες κομιτατζήδων ανέλαβαν δράση: Τη νύχτα 30 Ιουλίου του 1906 ξεχύθηκαν στην Αγχίαλο, έσφαξαν, βίασαν και ρήμαξαν την ως τότε ανθούσα ελληνική παροικία. Όσοι γλίτωσαν, μετανάστευσαν πρόσφυγες στην Ελλάδα κι έκτισαν τη Νέα Αγχίαλο στην περιοχή του Αλμυρού, στη Θεσσαλία. Κομιτατζήδες ξεχύθηκαν και στις ελληνικές γειτονιές της Βάρνας, της Φιλιπούπολης (Πλοντίβ, σήμερα) και της Στενήμαχου, στη ΝΔ Βουλγαρία, στους βόρειους πρόποδες της Ροδόπης.

Αυτοί που γλίτωσαν από τις σφαγές της Φιλιπούπολης, έκτισαν ως πρόσφυγες τη Νέα Φιλιπούπολη κοντά στη Λάρισα. Το ελληνικό στοιχείο, όπου δεν αφανίστηκε, γνώρισε και τους επίσημους κρατικούς διωγμούς. Τους 25.000 έφτασαν οι πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, που κατέφυγαν τότε στην Ελλάδα. Τα ελληνικά σχολεία έκλεισαν, οι Έλληνες ιερωμένοι εκδιώχθηκαν από τις εκκλησίες τους, όπου τοποθετήθηκαν Βούλγαροι, κι όσα από τα ελληνικά ιδρύματα γλίτωσαν τους εμπρησμούς, κατασχέθηκαν.

Την ίδια εποχή σημειώθηκε στενή ελληνοσερβική προσέγγιση που επικυρώθηκε με επίσημες συμβολικές πράξεις: Στο Βελιγράδι, ένας δρόμος μετονομάστηκε σε οδό Αθηνών. Στην

Αθήνα, ένας άλλος βαπτίστηκε σε οδό Καραγεώργη της Σερβίας.

Στα 1907, οι κομιτατζήδες παράσερναν σε παγίδα και δολοφονούσαν τον ανθυπολοχαγό Τέλλο Αγαπινό, που δρούσε στη λίμνη των Γιαννιτσών με το ψευδώνυμο καπετάν Άγρας (7 Ιουλίου).

Τον ίδιο χρόνο, φούντωσε ο αγώνας ανάμεσα στους αυτονομιστές της Εσ. ΜΕΟ και τους εθνικιστές της Εξ. ΜΕΟ. Ο Σαντάσκι, μοναδικός ηγέτης της Εσ. ΜΕΟ που είχε κατορθώσει να επιζήσει, προσεταιρίστηκε κάποιον Τοντόρ Πανίτσα, έμπιστο των εθνικιστών. Μέσα στην ίδια νύχτα στη Σόφια, ο Πανίτσα δολοφόνησε και τους δύο ιδρυτές της Εξ. ΜΕΟ (τον διαβόητο Μπορίς Σαράφοφ και τον όχι λιγότερο διάσημο Ιβάν Γκαρβάνοφ). Ήταν η σειρά της Εσ. ΜΕΟ να διαβρώσει την Εξ. ΜΕΟ και να ρίξει το σύνθημα «η Μακεδονία στους Μακεδόνες», σε όλους τους κατοίκους δηλαδή της περιοχής κι όχι σε κάποιαν ανύπαρκτη εθνότητα. Οι της Εσ. ΜΕΟ ποτέ δε μίλησαν για «μακεδονική εθνότητα» και το σύνθημά τους απλά αντιστρατευόταν το βουλγαρικό δόγμα «η Μακεδονία ανήκει στη Βουλγαρία».

Μ' όλα αυτά, η δράση των κομιτατζήδων αποδιοργανώθηκε. Η επανάσταση και το σύνταγμα των Νεότουρκων (1908) έβαλε τέλος στην αντιπαράθεση. Οι ανεπαισθητες παραχωρήσεις στους πληθυσμούς της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αντικαταστάθηκαν γρήγορα από ανελέητη τρομοκρατία. Ειδικά στη Μακεδονία, πήρε τη μορφή ενός άγριου ξεκαθαρίσματος και των Βουλγάρων και των Ελλήνων.

Ο Μακεδονικός Αγώνας συνεχίστηκε με εκπαιδευτικά μέσα, καθώς οι πρωτοβουλίες πέρασαν στην εκκλησία και στα επίσημα κρατικά όργανα. Ανοίχτηκαν εκατοντάδες σχολεία ελληνικά, βουλγαρικά, σερβικά και τουρκικά. Μέσα από αυτά, κάθε πλευρά προσπαθούσε να περάσει το δικό της μήνυμα. Μέχρι το 1912.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 26.3.2011)